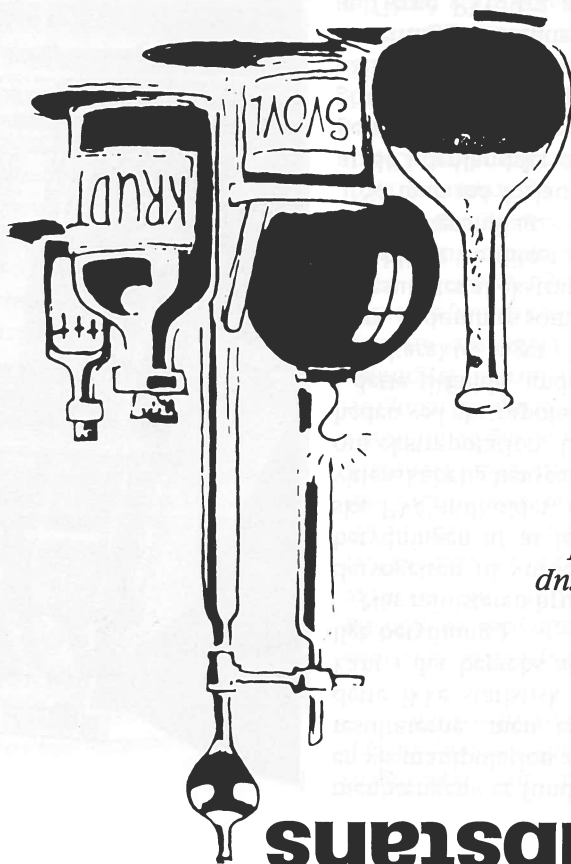

Oudemanns kontaktsubstans

Kemiske juleforsøg 1989

Af Gunner Borch og Ole Bostrup
Kemisk Laboratorium A, DTH

gamle navne ssvovlundersyr-
ling og hyposulfit, går tilba-
ge til Rud. v. Wagner
(Chem. Zentr. 43 (1877)
637).

Fremgangsmåde
Der fremstilles tre opløs-
ninger:
A. Jern(III)-thiocyanat
3,9 g $\text{NH}_4\text{Fe}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$
20 mL 4 M HCl
3,8 g NH_4SCN
opløses i 1 L vand.
SCN opløses i 1 L vand.
B. Thiosulfat
24,8 g $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ oplø-
ses i 1 L vand.
C. Kobber(II)
25 g $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ opløses i
1 L vand.
På et stykke hvidt karton
sættes to 250 mL koniske
kolber.
Til hver kolbe sættes 100
mL vand og 20 mL opløs-
ning A. Til den ene kolbe
sættes 1 mL katalysator op-
løsning C.
De smukke rødorange op-
løsninger beundres.
Til begge kolber sættes
samtidigt 10 mL af reduk-
tionsmidlet B.

I kolben med katalysator
forsvinder farven straks, i
den anden kolbe varer det et
par minutter.

Fe(III)-salte i vandige opløs-
ninger reagerer med thiosul-
fater – forenklet udtrykt – i
henhold til
$$2\text{Fe}^{3+} + 2\text{S}_2\text{O}_3^{2-} \rightarrow 2\text{Fe}^{2+} + \text{S}_4\text{O}_6^{2-}$$

Reaktioner er relativt lang-
som, men accelereres enormt
af spor af kobbersalte. Hvis
reaktionerne sker i nærvær
af SCN^- (thiocyanat), som
dels tjener som indikator for
jern (III) (blodrød farve) og
samtidig yderligere nedsætter
reaktionshastigheden af re-
aktioner, kan man udnytte
dette som en sporanalyse for
 Cu(II) ioner. Reaktionsha-
stigheden afhænger foruden
af temperatur og pH af op-
løsningen, af koncentrations-
forholdene mellem jern (III),
thiocyanat og thiosulfat.

Historien

Metoden går tilbage til A.C.
Oudemanns junr.(1,2) ved
Den tekniske Højskole i
Delft, med hans egne ord:
»Ein glücklicher Zufall führte
mich zu der Entdeckung ei-
nes Mittels, wodurch die di-
recte Bestimmung des Eisen-
oxyds, ohne vorherige Re-
duction (wie bei der Bestim-
mung mit Chamäleon) in ei-
ner Operation ausgeführt
werden kann, und sogar mit
einer Genauigkeit, welche,
wie ich glaube, für die mei-

sten Zwecke Nichts zu wün-
schen übrig lässt«. Denne
opfattelse deltes ikke af F.
Mohr Chamäleonen (KM
nO₄). Mohr havde tidligere,
med større ret, kritiseret
Scherer (4) der, som den før-
ste, forsøgte at gennemføre
en sådan bestemmelse uden
forudgående reduktion. Ou-
demanns metode, som så-
dan, synes dog aldrig at have
været almindelig anvendt i
kemiske laboratorier, men
den har langt senere, efter
forslag af R. Lang og I. Für-
stenau (5), været udnyttet ce-
rimetrisk. Derimod har den
ved forskellige lejligheder
været bragt i anvendelse som
en metode til mikrobestem-
melse af Cu(II) f.eks., af F.L.
Hahn og G. Leimbach (6), og
af andre (7, 8) med forskel-
lige instrumentelle metoder.
Oudemanns kontaktsub-
stans (E. Mitcherlich) kaldet
vidag katalysator (J.J. Ber-
zelius, 1835 og H.A. Arm-

strong 1885). Betegnelsen
thiosulfat, der har afløst de

Litteratur

- 1) A.C. Oudemanns jr.: »Ver-
bessertes Verfahren zur direc-
ten Titration des Eisens
mittels unterschweiflichen-
sauren Natrons«. Z. Analyt.-
Chem., 6 (1867) 129-135.
- 2) A.C. Oudemanns jr.: »Über
die volumetrische Bestim-
mung des Eisens durch Natri-
um Hyposulfit«. Z. Analyt.-
Chem., 9 (1870) 342-350.
- 3) F. Mohr: »Lehrbuchs der
chemisch-analytischen Titrir-
methode«. 3. Aufl.,
Braunschweig 1855.
- 4) Scherer: »Titration des Ei-
sens mit unterschweifligsaurem
Natron«. Gelehrte
Anzeigen der k. Bayeri-
schen Academie, 31. augst.
1859. (via Z. Analyt. Chem. 1
(1862) 214.
- 5) R. Lang und I. Fürstenau:
»Crimetrische Bestimmung
von Eisen unter Verwendung
von Thiosulfat als Reduk-
tion«. Anal. Chim. Acta, 29
(1963) 395-405.
- 6) F.L. Hahn und G. Leimbach:
»Eine eigenartige katalyti-
schen Reaktion als Nachweis
und Bestimmungsvorgang für
kleinste Kupfermengen
(zugleich Vorlesungsver-
such)«. Ber. 55 (1922)
3070-3074.
- 7) H. Weisz und H. Ludwig:
»Eine kinetische Differenzme-
thode unter Verwendung ka-
talytischer Reaktionen«. Anal.
Chim. Acta, 55 (1971) 303-313.
- 8) J. Bognár und O. Jellinek:
»Bestimmung des Kupfers
durch die bei der Fe(III)-
Thiosulfatreaktion ausgeübte
katalytische Wirkung mit hil-
fe der Simultankompara-
tions-Methode unter
Anwendung neuer Indikati-
on«. Anal. Chim. Acta, 29
(1963) 395-405.